

POLSKO-WŁOSKIE BADANIA NAD POCZĄTKAMI WENECJI

Rok 1980 wyznacza drugi etap polsko-włoskich badań archeologicznych nad początkami Wenecji. Etap pierwszy obejmuje lata 1961-1962, w których przeprowadzono dwie kampanie wykopaliskowe na wyspie Torcello Laguny Weneckiej, centrum osadniczym poprzedzającym rozwój dzisiejszej Wenecji. Uwieńczeniem tych prac, mających wszelako ze względu na rozmiary rozkopanego terenu charakter rozpoznawczy, jest wydane w Rzymie w 1977 r. obszerne monograficzne opracowanie wyników badań pt. „Torcello. Scavi 1961-62” L. Leciejewicza, E. Tabaczyńskiej i S. Tabaczyńskiego, opatrzone wstępem W. Hensla i A. Pertusiego. Ogólne kierownictwo tych badań spoczywało w rękach prof. dra W. Hensla, Dyrektora Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN, oraz prof. dra G. B. Bognettiego, ówczesnego Dyrektora Istituto di Storia della Società e dello Stato Veneziano Fundacji Giorgio Cini w Wenecji, który wystąpił z propozycją podjęcia współpracy nad tym problemem. Badania, przeprowadzone w dwóch miejscach w rejonie bazyliki Santa Maria Assunta w centrum Torcello, przyniosły interesujące wyniki pozwalające, w ogólny sposób, śledzić rozwój osadnictwa na tej wyspie od epoki cesarstwa rzymskiego, poprzez okres wczesnośredniowieczny do późnego średniowiecza. Na szczególną uwagę zasługuje odkrycie pozostałości huty szkła złożonej z kilku pieców służących do spiekania surowców oraz do wytopu masy i hartowania naczyń szklanych i kostek mozaikowych, funkcjonującej w VII-VIII w.n.e. i wyznaczającej początki produkcji szkła weneckiego.

Po 1962 r. na terenie Torcello nie zostały podjęte przez stronę włoską żadne badania wykopaliskowe. Materiały uzyskane w toku kampanii archeologicznych w latach 1961-1962 posłużyły naukowcom włoskim (również historykom, geologom, zoologom, topografom i in.) do opracowywania rozmaitych zagadnień szczegółowych, wiążących się z dziejami Wenecji.

Dotychczasowy stan badań oraz perspektywy na przyszłość i potrzeby w tym zakresie były przedmiotem włosko-polskiego sympozjum poświęconego problematyce początków Wenecji, zorganizowanego w dn. 28 II-2 III 1980 r. przez Istituto di Studi Classici e Archeologia (kierowany przez prof. dra G. Traversari) Uniwersytetu Weneckiego, pod auspicjami rektora tegoż uniwersytetu i władz miasta Wenecji. Przedstawiono na nim aktualne wyniki i osiągnięcia różnych dyscyplin w badaniach nad tworzeniem się dzisiejszej Wenecji jako ośrodka miejskiego w różnych fazach jego rozwoju, poczynając od pierwszych wieków naszej ery, poprzez okres bizantyjski aż do średniowiecza, wychodząc niekiedy, w celach porównawczych, poza terytorium prowincji weneckiej. Sympozjum miało charakter interdyscyplinarny i w jego programie znalazły się także zagadnienia metodyczne i metodologiczne.

Ze strony polskiej wzięli w nim udział: członek rzecz. PAN prof. dr W. Hensel Dyrektor IHKM PAN, prof. dr L. Leciejewicz, prof. dr S. Tabaczyński, dr A. Buko, dr J. Rauhutowa, dr E. Tabaczyńska, mgr T. Baranowski, mgr I. Modrzewska-Marciniak i mgr T. Rysiewska z IHKM PAN. Stronę włoską reprezentowali jako

organizatorzy sympozjum: prof. dr G. Traversari, prof. dr G. Mazzariol — Dziekan Wydziału Lettere e Filosofia i jednocześnie Dyrektor Instytutu Dyscyplin Artystycznych Uniwersytetu Weneckiego (jako przedstawiciel rektora tegoż uniwersytetu) oraz dr M. Rigo (burmistrz Wenecji). Uczestniczyli w sympozjum liczni przedstawiciele instytucji naukowych z Wenecji, Rzymu, Padwy, Bolonii, Genui, Mediolanu i Pordenone.

Rozległą problematykę tej konferencji podzielić można na dwie części poświęcone z jednej strony zagadnieniom metodologicznym i metodyce badań oraz z drugiej — tematyce archeologicznej i historycznej w ujęciu różnych dyscyplin.

Z pierwszą grupą zagadnień związane były następujące referaty i komunikaty: „Metodologia badań ośrodków miejskich” (W. Hensel); „Osadnictwo wczesnośredniowieczne: problemy i metody badań archeologicznych” (S. Tabaczyński); „Znaczenie prospekcji archeologicznej i fotogrametrycznej w badaniu początków Wenecji” (G. Traversari); „Metoda archiwiistyczna i archeologia: hipoteza badań na Torcello” (M. Vecchi); „Problemy i metody badań archeologicznych nad początkami Wenecji” (V. Dorigo); „Początki Wenecji: propozycje interpretacyjne ze szczególnym uwzględnieniem osad wyspowych” (G. Mazzariol); „Analiza ekwidensyometryczna w polsko-włoskich badaniach archeologicznych” (T. Baranowski); „Archeologiczno-geograficzne prospekcje na terenie Italii w ostatnich latach” (I. Modrzewska-Marciniak); „Niektóre metody analizy ceramiki wczesnośredniowiecznej” (A. Buko); „Problemy analizy opisowej cmentarzysk” (T. Rysiewska).

W drugiej grupie wystąpień przedstawiono następujące zagadnienia: „Stan badań archeologicznych na terenie Laguny i ich perspektywy na przyszłość” (B. M. Scarfi); „Altino i Laguna Wenecka w protohistorii” (M. Tambolani); „Ewolucja fizyczna Laguny” (O. Vittori); „Problemy Torcello w epoce rzymskiej” (B. Forlati-Tamaro); „Nawigacja na terenie Laguny Weneckiej w epoce rzymskiej” (L. Bosio); „Niektóre problemy początków Wenecji w świetle badań wykopaliskowych na Torcello” (L. Leciejewicz); „Fauna (Mammiferi) z wykopalisk na Torcello” (M. Tonon); „Znaleziska archeologiczne z Museo Provinciale na wyspie Torcello: znaczenie i wartość dla badań nad początkami Wenecji” (G. de Fogolari); „Zagadnienia wczesnośredniowiecznej Wenecji” (G. Lorenzoni); „Początki weneckiej produkcji szkła” (E. Tabaczyńska); „Problem historyczny początków Wenecji” (G. Ortalli); „Uwagi na temat rzeźb w katedrze na Torcello w ramach problematyki początków Wenecji” (R. Polacco); „Debrešte, twierdza wczesnobizantyjska. Badania archeologiczne 1974-1979” (J. Rauhutowa).

W dyskusji, która toczyła się również w czasie wycieczki uczestników sympozjum na wyspy Torcello i Murano, zorganizowanej dla dokonania prospekcji terenowej w celu wytypowania stanowisk przyszłych badań archeologicznych, zarysowały się perspektywy i potrzeby ponownego podjęcia stacjonarnych badań archeologicznych na Torcello o większym niż poprzednio zasięgu, jak również zainicjowanie jednocześnie prac wykopaliskowych na sąsiadującej z Wenecją wyspie Murano.

Na uroczystym zamknięciu sympozjum, które odbyło się w gmachu Ateneo Veneto, podsumowano wyniki tego spotkania i przedstawiono projekt przyszłych, wspólnych badań, podkreślając dotychczasowy wkład archeologów polskich w dotychczasowych badaniach.

Delegacja polska została przyjęta przez stronę włoską bardzo serdecznie, co zresztą spotyka nas zawsze w tym gościnnym i przyjacielskim kraju, i na jej cześć, z udziałem innych uczestników sympozjum, wydany został obiad przez władze Wenecji oraz kolacja przez rektora Uniwersytetu Weneckiego. Na temat sympozjum były informacje prasowe w gazetach weneckich „Il Gazzettino” i „Corriere della Sera”, jak również w dzienniku „Unità”.

W nawiązaniu do postulatów dotyczących podjęcia na nowo współpracy polsko-włoskiej dotyczącej badań nad początkami Wenecji, jakie zrodziły się na

symposium weneckim, odbyło się w Rzymie w dniach 16-17 czerwca 1980 r., w siedzibie Ministerstwa Oświaty, w Dyrekcji Ogólnej Szkolnictwa Wyższego, spotkanie prof. dra W. Hensla, Dyrektora IHKM PAN, i prof. dra S. Tabaczyńskiego z prof. dr. G. Traversari, Dyrektorem Istituto di Studi Classici e Archeologia Uniwersytetu Weneckiego, i z Dyrektorem Generalnym Szkolnictwa Wyższego, dr. D. Fazio, z udziałem kilku jego współpracowników. W trakcie spotkania prof. G. Traversari przedstawił władzom ministerstwa możliwości realizacji i program polsko-włoskich badań na terytorium weneckim, które byłyby kierowane przez prof. dra W. Hensla i prof. dra G. Traversari oraz wymagały udziału archeologów i przedstawicieli innych dyscyplin z obu stron. Dr. D. Fazio, oferując gotowość i zobowiązanie Ministerstwa Oświaty do poparcia proponowanego projektu badań, wyraził podziękowanie i zadowolenie z tej inicjatywy oraz podkreślił konieczność podjęcia działań na szczeblu organizacyjnym uwzględniającym przepisy prawne obowiązujące w obu państwach oraz kwestie formalne, by ta ważna dla nauki inicjatywa mogła być zrealizowana w możliwie najkrótszym czasie.

W tym samym 1980 r., w listopadzie, dla sfinalizowania procedury wiążącej się z przygotowaniem do podjęcia polsko-włoskiej współpracy w zakresie badań nad początkami Wenecji, Instytut Historii Kultury Materialnej PAN zorganizował spotkanie w Warszawie, w gmachu Instytutu. Ze strony włoskiej obecni byli: prof. dr G. Traversari, Dyrektor Istituto di Studi Classici e Archeologia w Wenecji; prof. dr A. Guarini, prorektor Uniwersytetu Weneckiego; dr F. Stumpo, Dyrektor Administracyjny tegoż Uniwersytetu; prof. dr L. Bosio z Instytutu Topografii Italii Starożytnej Uniwersytetu w Padwie; dr Fazio, Dyrektor Generalny Szkolnictwa Wyższego Ministerstwa Oświaty w Rzymie, oraz dr L. Sentinelli i dr G. D'Addona z Dyrekcji Generalnej tejże instytucji. Obecna również była dr M. Fano Santi, sekretarz ww. Istituto di Studi Classici e Archeologia z Wenecji. Ze strony polskiej wzięły udział w tym spotkaniu następujące osoby: prof. dr W. Hensel, prof. dr S. Tabaczyński, prof. dr L. Leciejewicz oraz dr J. Rauhutowa, dr E. Tabaczyńska, dr P. Urbańczyk, mgr T. Baranowski, mgr I. Modrzewska-Marciniak i mgr T. Rysiewska z IHKM PAN.

Na kilku spotkaniach przedyskutowano warunki, program, zagadnienia merytoryczne i organizacyjne wiążące się z zaproponowaną przez Uniwersytet Wenecki współpracą z IHKM w zakresie badań nad genezą i rozwojem wczesnośredniowiecznej Wenecji. Uwieńczeniem tych ustaleń było podpisanie dnia 21 listopada 1980 r. protokołu precyzującego warunki dwustronnej umowy na okres 3 lat. Spotkanie warszawskie stanowiło okazję do szczegółowego omówienia prac przygotowawczych do badań weneckich, wymagających udziału rozmaitych specjalistów. do omówienia organizacji i zakresu badań wykopaliskowych na wyspach Torcello i Murano, metodyki podejmowanych prac oraz szeregu zagadnień wiążących się z opracowaniem i analizami laboratoryjnymi materiałów archeologicznych, które w ujęciu monograficznym zostaną opublikowane w Italii.

Udział archeologów polskich w badaniach nad początkami Wenecji jest wyrazem uznania nauki włoskiej dla osiągnięć naszej dyscypliny w zakresie metodyki archeologicznej i studiów nad wczesnym średniowieczem nie tylko Polski, ale również innych krajów europejskich, czego owocem były zwłaszcza tomy serii „Kultura Europy wczesnośredniowiecznej”, przygotowane w ramach IHKM PAN.

Instytut Historii Kultury Materialnej PAN współpracował również z instytucjami naukowymi Włoch w latach 1962-1963 w badaniach nad osadnictwem wczesnośredniowiecznym na terenie Lombardii, przeprowadzając dwie kampanie wykopaliskowe w obrębie kasztelu longobardzkiego w Castelseprio w prowincji Varese. Wyniki tych badań opublikowane zostały w periodyku „Sibrium”¹. Obecnie

¹ M. Dąbrowska, L. Leciejewicz, E. Tabaczyńska, S. Tabaczyński, *Castelseprio: scavi diagnostici 1962-1963*, „Sibrium”, t. 14: 1978/79, Varese, s. 1-138.

